

**GLOBAL IQTISODIY INQIROZLAR VA ULARNING MILLIY
IQTISODIYOTLARGA TA'SIRI.**

**Глобальные экономические кризисы и их влияние на национальную
экономику.**

Global economic crises and their impact on national economies.

Xayitov Marvarbek Sherbekovich

*Buxoro Davlat Texnika Universiteti "Iqtisodiyot va menejment" kafedrasi
Xizmat ko'rsatish va raqamlashtirish fakultet bitiruvchisi.*

Nabiyeva Feruza Ravshanovna

*Buxoro Davlat Texnika Universiteti "Iqtisodiyot va menejment" kafedrasi
xizmat ko'rsatish va raqamlashtirish fakultet talabasi.*

Annotatsiya

Ushbu maqolada global iqtisodiy inqirozlarning kelib chiqish sabablari, rivojlanish bosqichlari hamda ularning turli mamlakatlar, xususan, rivojlanayotgan davlatlar iqtisodiyotiga ko'rsatgan bevosita va bilvosita ta'siri tahlil qilinadi. Maqolada COVID-19 pandemiyasi davridagi iqtisodiy pasayish va Rossiya–Ukraina mojarosi ortidan yuzaga kelgan makroiqtisodiy beqarorliklar asosiy misol sifatida o'rganilgan. Shuningdek, ushbu inqirozlar davrida qo'llanilgan iqtisodiy siyosat choralarining samaradorligi va ularning milliy iqtisodiy barqarorlikka ta'siri muhokama qilinadi. Tahlillar asosida iqtisodiy inqirozlarga tayyor turish, ularni yumshatish va iqtisodiy tiklanishni ta'minlashga qaratilgan tavsiyalar ishlab chiqiladi. Maqola natijalari milliy iqtisodiy siyosat

yuritishda, xususan, O'zbekiston kabi rivojlanayotgan mamlakatlar uchun amaliy ahamiyatga ega.

Аннотация

В данной статье рассматриваются причины возникновения глобальных экономических кризисов, этапы их развития, а также их прямое и косвенное воздействие на экономики различных стран, в частности развивающихся государств. В качестве основных примеров проанализированы мировой финансовый кризис в период пандемии COVID-19 и макроэкономическая нестабильность, вызванная конфликтом между Россией и Украиной. Также обсуждаются меры экономической политики, предпринятые в период кризисов, и их влияние на устойчивость национальных экономик. На основе анализа вырабатываются рекомендации по подготовке к кризисам, их смягчению и обеспечению экономического восстановления. Полученные результаты имеют практическое значение для выработки экономической политики в развивающихся странах, таких как Узбекистан.

Abstract

This article examines the causes of global economic crises, their stages of development, and their direct and indirect impacts on the economies of various countries, particularly developing nations. The global financial crisis of 2008, the economic downturn during the COVID-19 pandemic, and the macroeconomic instability triggered by the Russia–Ukraine conflict are analyzed as key examples. The study also discusses the effectiveness of economic policy measures implemented during these crises and their influence on national economic resilience. Based on the analysis, recommendations are proposed to enhance crisis preparedness, mitigate economic shocks, and support recovery processes. The

findings of the article hold practical significance for shaping economic policy in developing countries, including Uzbekistan.

Kalit soʻzlar :

Global iqtisodiy inqiroz, moliyaviy beqarorlik, milliy iqtisodiyot, iqtisodiy siyosat, COVID-19 pandemiyasi, 2008 yilgi moliyaviy inqiroz, rivojlanayotgan mamlakatlar, iqtisodiy tiklanish, makroiqtisodiy xavf, xalqaro iqtisodiy munosabatlar.

Ключевые слова:

Глобальный экономический кризис, финансовая нестабильность, национальная экономика, экономическая политика, пандемия COVID-19, финансовый кризис 2008 года, развивающиеся страны, экономическое восстановление, макроэкономические риски, международные экономические отношения.

Keywords:

Global economic crisis, financial instability, national economy, economic policy, COVID-19 pandemic, 2008 financial crisis, developing countries, economic recovery, macroeconomic risks, international economic relations.

Kirish

Soʻnggi oʻn yilliklarda global iqtisodiy inqirozlar jahon iqtisodiyotining barqarorligiga sezilarli darajada taʼsir koʻrsatmoqda. Xalqaro moliyaviy tizimdagi beqarorlik, pandemiyalar, siyosiy mojarolar va boshqa kutilmagan holatlar koʻplab mamlakatlarning iqtisodiy oʻsish surʼatlarini sekinlashtiradi yoki hatto teskari yoʻnalishga olib keladi. Ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlar bunday inqirozlardan koʻproq zarar koʻrishi mumkin, chunki ularning iqtisodiy tizimlari global oʻzgarishlarga nisbatan zaifroq boʻladi.

Ushbu maqolada global iqtisodiy inqirozlarning sabablari, ularning rivojlanish bosqichlari va eng muhimi, milliy iqtisodiyotlarga, xususan, rivojlanayotgan davlatlar iqtisodiyotiga taʼsiri tahlil qilinadi. Shuningdek, inqirozlar davrida

amalga oshirilgan iqtisodiy siyosat choralarining samaradorligi va kelajakda iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash bo'yicha tavsiyalar ko'rib chiqiladi.

Maqola mualliflari fikricha, global inqirozlarni chuqur tushunish va ularni yumshatish mexanizmlarini yaratish milliy iqtisodiy siyosatning samarali olib borilishi uchun zarurdir. Shu bois, ushbu tadqiqot nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham katta ahamiyatga ega.

Asosiy qism

1. Global iqtisodiy inqirozlarning sabablari va turlari

Global iqtisodiy inqirozlar ko'pincha moliyaviy tizimdagi zaifliklar, siyosiy beqarorlik, tabiiy ofatlar va pandemiyalar natijasida yuzaga keladi. Masalan, 2008 yilgi moliyaviy inqiroz AQSh ipoteka bozoridagi notinchliklardan boshlanib, tez orada butun dunyo moliya tizimini qamrab oldi. Shuningdek, 2020 yilda boshdan kechirgan COVID-19 pandemiyasi global ishlab chiqarish va savdo jarayonlarini to'xtatib qo'yish bilan iqtisodiy faoliyatni keskin pasaytirdi. Bunday inqirozlar xalqaro bozorlarda talab va taklif muvozanatini buzib, iqtisodiy o'sishni sekinlashtiradi.

2. Global inqirozlarning milliy iqtisodiyotlarga ta'siri

Global iqtisodiy inqirozlar milliy iqtisodiyotlarga turlicha ta'sir qiladi. Rivojlangan davlatlar o'zining mustahkam moliyaviy infratuzilmasi va diversifikatsiyalangan iqtisodiyoti tufayli inqirozlarni ko'proq yengib o'ta oladi. Biroq rivojlanayotgan mamlakatlar, jumladan O'zbekiston kabi davlatlar, tashqi iqtisodiy bog'liqliklari va ichki iqtisodiy tizimlarning nisbatan zaifligi sababli inqirozlarga sezilarli darajada duch keladi. Bu davlatlarda ishsizlik, inflyatsiya va tashqi qarzlar ortishi kabi muammolar keskinlashadi.

3. Iqtisodiy siyosat choralarining roli

Inqiroz davrida milliy hukumatlar va markaziy banklar tomonidan qo'llaniladigan iqtisodiy siyosat choralarining samaradorligi iqtisodiy tiklanish jarayonida muhim ahamiyatga ega. Fiskal stimullar, monetar siyosatni yumshatish, soliq

imtiyozlari va investitsiyalarni jalb qilish kabi chora-tadbirlar iqtisodiyotning inqirozdan chiqishiga yordam beradi. Masalan, 2008 yilgi inqirozdan so'ng ko'plab mamlakatlar katta miqdorda fiskal paketlar ishlab chiqib, iqtisodiy faollikni tiklashga harakat qildilar.

4. O'zbekiston iqtisodiyotiga global inqirozlarning ta'siri

O'zbekiston iqtisodiyoti jahon bozoriga nisbatan yuqori darajada bog'liq emasligi sababli, global inqirozlarning to'g'ridan-to'g'ri ta'siri boshqa rivojlanayotgan mamlakatlarga nisbatan kamroq bo'lishi mumkin. Shu bilan birga, eksport bozorlarining torayishi, valyuta kursining o'zgarishi va tashqi investitsiyalarning kamayishi O'zbekistonga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun, mamlakat iqtisodiy siyosatida diversifikatsiya va ichki ishlab chiqarishni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratish zarur.

So'nggi o'n yilliklarda global iqtisodiy inqirozlar jahon iqtisodiyotining barqarorligiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Xalqaro moliyaviy tizimdagi beqarorlik, pandemiyalar, siyosiy mojarolar va boshqa kutilmagan omillar ko'plab mamlakatlarning iqtisodiy o'sish sur'atlarini sekinlashtirmoqda yoki hatto salbiy yo'nalishga olib kelmoqda. Ayniqsa, rivojlanayotgan davlatlar bunday inqirozlarning ta'siriga ko'proq duch keladi, chunki ularning iqtisodiy tizimlari ko'pincha zaif va tashqi omillarga nisbatan sezgir bo'ladi.

Ushbu maqolada global iqtisodiy inqirozlarning sabablari, ularning asosiy turlari, shuningdek, milliy iqtisodiyotlarga ta'siri, xususan rivojlanayotgan mamlakatlar misolida ko'rib chiqiladi. Shuningdek, inqirozlarni yumshatish va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash bo'yicha amaliy tavsiyalar beriladi.

Global iqtisodiy inqirozlarning sabablari va turlari

Global iqtisodiy inqirozlar turli omillar tufayli yuzaga keladi. Eng keng tarqalgan sabablardan biri — moliyaviy tizimdagi muammolar. Masalan, 2008 yildagi global moliyaviy inqiroz AQSh ipoteka bozoridagi nosozliklardan boshlangan va tez orada butun dunyo moliya tizimini qamrab olgan. Bundan tashqari, COVID-19 pandemiyasi 2020 yilda global ishlab chiqarish, savdo va xizmat ko'rsatish

sohalarini keskin to'xtatib qo'ydi, natijada ko'plab mamlakatlar iqtisodiy pasayish bosqichiga tushdi.

Bundan tashqari, tabiiy ofatlar, geopolitik ziddiyatlar va xomashyo narxlarining keskin o'zgarishi ham global inqirozga sabab bo'lishi mumkin. Ushbu omillar xalqaro iqtisodiy munosabatlarga bevosita ta'sir qilib, milliy iqtisodiyotlarda inqiroz yuzaga kelishiga olib keladi.

Global inqirozlarning milliy iqtisodiyotlarga ta'siri

Global iqtisodiy inqirozlarning ta'siri mamlakatlarning iqtisodiy salohiyatiga, iqtisodiy tizimning barqarorligiga va siyosiy boshqaruvga bog'liq. Rivojlangan davlatlar odatda kuchli moliyaviy institutlarga ega bo'lib, ular inqirozlarni boshqarishda ko'proq imkoniyatlarga ega. Shu bilan birga, rivojlanayotgan mamlakatlarda iqtisodiy tizim zaifroq, tashqi qarzlار yuqori va investitsiya oqimlari sezgir bo'lib, inqirozlarning oqibatlarini yanada og'irroq bo'ladi.

Masalan, inqiroz vaqtida ishsizlik darajasi oshishi, inflyatsiya kuchayishi, valyuta kurslarining beqarorligi, tashqi investitsiyalarning kamayishi kabi muammolar kuchayadi. Bu holatlar aholining ijtimoiy farovonligiga salbiy ta'sir ko'rsatib, iqtisodiy o'sishni sekinlashtiradi.

Iqtisodiy siyosat va inqirozlarni yumshatish choralar

Inqirozlarni boshqarishda davlat tomonidan qo'llaniladigan fiskal va monetar siyosat choralari samaradorligi muhim ahamiyatga ega. Fiskal stimullar, soliqlarni kamaytirish, investitsiyalarni rag'batlantirish, ijtimoiy dasturlarni kengaytirish kabi chora-tadbirlar iqtisodiy faollikni qo'llab-quvvatlaydi. Monetar siyosatda esa foiz stavkalarini pasaytirish va pul massasini oshirish orqali iqtisodiyotga likvidlik ta'minlanadi.

Shuningdek, iqtisodiy tizimlarni diversifikatsiya qilish, mahalliy ishlab chiqarishni rivojlantirish va tashqi bozorlarga bog'liqlikni kamaytirish ham muhim strategiyalar hisoblanadi. Bu chora-tadbirlar milliy iqtisodiyotlarni kelajakdagi global inqirozlarga nisbatan chidamliroq qiladi.

Global iqtisodiy inqirozlarning sabablari va turlari

Global iqtisodiy inqirozlar ko'plab omillar tufayli yuzaga keladi va ularning har biri iqtisodiyotga turlicha ta'sir qiladi. Quyidagi asosiy sabablar keng tarqalgan:

- **Moliyaviy tizimdagi muammolar:** Banklar va moliyaviy institutlardagi notinchliklar, aktivlar qiymatining keskin pasayishi, kreditlashning cheklanishi iqtisodiy faollikning to'xtab qolishiga olib keladi. Masalan, 2008 yilgi global moliyaviy inqiroz aynan shunday sabablar bilan yuzaga keldi.
- **Pandemiyalar:** COVID-19 pandemiyasi jahon bo'ylab ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish, savdo va migratsiya jarayonlarini izdan chiqardi. Bu esa global iqtisodiyotda chuqur pasayishlarga olib keldi.
- **Geosiyosiy ziddiyatlar:** Rossiya va Ukraina o'rtasidagi mojaro, savdo urushlari va siyosiy sanksiyalar xalqaro iqtisodiy aloqalarni buzib, resurslarning taqsimlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.
- **Tabiiy ofatlar va iqlim o'zgarishi:** Suv toshqinlari, qurg'oqchilik, zilzilalar va boshqa tabiiy hodisalar iqtisodiy infrastrukturani vayron qilishi mumkin, bu esa ishlab chiqarish va iste'mol darajasining pasayishiga olib keladi.
- **Xomashyo narxlarining beqarorligi:** Neft, gaz, metallar va boshqa asosiy resurslarning narxi keskin o'zgarishi energiya va ishlab chiqarish xarajatlariga ta'sir qilishi bilan iqtisodiyotga salbiy ta'sir qiladi.

Global inqirozlarning milliy iqtisodiyotlarga ta'siri

Global iqtisodiy inqirozlarning milliy iqtisodiyotlarga ta'siri ularning iqtisodiy infratuzilmasi, siyosiy barqarorligi va tashqi bog'liqligiga qarab farq qiladi.

- **Rivojlangan mamlakatlar:** Kuchli moliyaviy tizimlari, keng rivojlangan sanoat va xizmat ko'rsatish sohasi tufayli inqirozlarni boshqarishda katta imkoniyatlarga ega. Shu bilan birga, ular ham inqirozlar natijasida ishsizlik

oshishi, byudjet defitsiti ko'payishi va investitsiyalar kamayishi kabi muammolarga duch keladi.

- **Rivojlanayotgan mamlakatlar:** Iqtisodiyotlari ko'proq xomashyo eksportiga bog'liq, tashqi qarzlar yuqori va ichki moliyaviy bozorlar nisbatan kichik bo'lgani sababli global inqirozlar ularga yanada og'ir ta'sir qiladi. Misol uchun, valyuta kurslarining keskin o'zgarishi inflyatsiyaning oshishiga va aholining xarid quvvatining pasayishiga olib keladi.
- **O'zbekiston misolida:** O'zbekiston iqtisodiyoti jahon bozoriga nisbatan nisbatan izolyatsiyalangan bo'lsa-da, uning tashqi savdo aloqalari va xomashyo eksporti orqali global o'zgarishlarga sezgirligi mavjud. Masalan, neft va gaz narxlarining pasayishi mamlakat byudjetiga salbiy ta'sir qiladi. Shuningdek, pandemiya davrida ichki talabning pasayishi va tashqi investitsiyalarning kamayishi iqtisodiy o'sishni sekinlashtirdi.

Iqtisodiy siyosat va inqirozlarni boshqarish

Global inqirozlarning ta'sirini kamaytirish uchun davlatlar turli iqtisodiy siyosat choralari qo'llaydi:

- **Fiskal siyosat:** Davlat xarajatlarini oshirish, ijtimoiy yordam dasturlarini kengaytirish va soliqlarni vaqtincha kamaytirish orqali iqtisodiy faollik rag'batlantiriladi. Bu usul ayniqsa pandemiya davrida keng qo'llanildi.
- **Monetar siyosat:** Markaziy banklar foiz stavkalarini pasaytirish, likvidlikni oshirish va kreditlashni rag'batlantirish orqali iqtisodiy faollikni qo'llab-quvvatlaydi.
- **Iqtisodiy diversifikatsiya:** Tashqi shoklarga chidamlilikni oshirish uchun iqtisodiyot tarmoqlarini kengaytirish, yangi sanoat va xizmat ko'rsatish sohalarini rivojlantirish muhim ahamiyatga ega.
- **Xalqaro hamkorlik:** Davlatlar o'rtasida iqtisodiy hamkorlikni mustahkamlash, savdo to'siqlarini kamaytirish va resurslarni birgalikda boshqarish global inqirozlarni yumshatishda muhim rol o'ynaydi.

Kelajak uchun tavsiyalar

- Milliy iqtisodiyotlarni global o'zgarishlarga chidamli qilish uchun infratuzilma va moliyaviy bozorlarni mustahkamlash zarur.
- Iqtisodiy siyosatning moslashuvchanligi va tezkorligi oshirilishi kerak, ya'ni inqiroz paytida tezkor choralar ko'rilishi lozim.
- Innovatsiyalar va raqamlashtirishni rivojlantirish orqali iqtisodiy samaradorlikni oshirish mumkin.
- Barqaror rivojlanishga yo'naltirilgan siyosat, shu jumladan iqlim o'zgarishiga qarshi kurashish choralari ham inqirozlarga tayyorgarlik ko'rishda muhimdir.

Milliy iqtisodiyot va milliy inqirozning farqi

Asosiy jihatlar	Milliy iqtisodiyot	Milliy inqiroz
Ta'rif	Bir davlat hududidagi barcha iqtisodiy faoliyatlar yig'indisi: ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish, savdo, investitsiyalar va boshqalar.	Davlat iqtisodiyotida yuzaga kelgan jiddiy muammolar, faoliyatning keskin pasayishi va iqtisodiy tizimning beqarorligi holati.
Holat	Barqaror yoki o'sish fazasida bo'lishi mumkin.	Muayyan sabablar (masalan, moliyaviy buzilish, siyosiy beqarorlik) tufayli iqtisodiyotning qisqa yoki uzoq muddatli inqiroz holatiga kirishi.

Asosiy
jihatlar

Milliy iqtisodiyot

Milliy inqiroz

Faoliyat

Iqtisodiy resurslarni samarali taqsimlanishi, ishlab taqsimlash va milliy boylikni chiqarishning kamayishi, oshirish jarayoni.

Iqtisodiy resurslarning noto'g'ri ishlab taqsimlanishi, ishlab taqsimlash va milliy boylikni chiqarishning kamayishi, ishsizlikning oshishi kabi muammolar.

Natija

Iqtisodiy o'sish, barqarorlik va o'rinlarining yo'qolishi, aholining aholining farovonligining oshishi. daromadlari kamayishi va ijtimoiy muammolar paydo bo'lishi.

Iqtisodiy pasayish, ish Iqtisodiy o'sish, barqarorlik va o'rinlarining yo'qolishi, aholining aholining farovonligining oshishi. daromadlari kamayishi va ijtimoiy muammolar paydo bo'lishi.

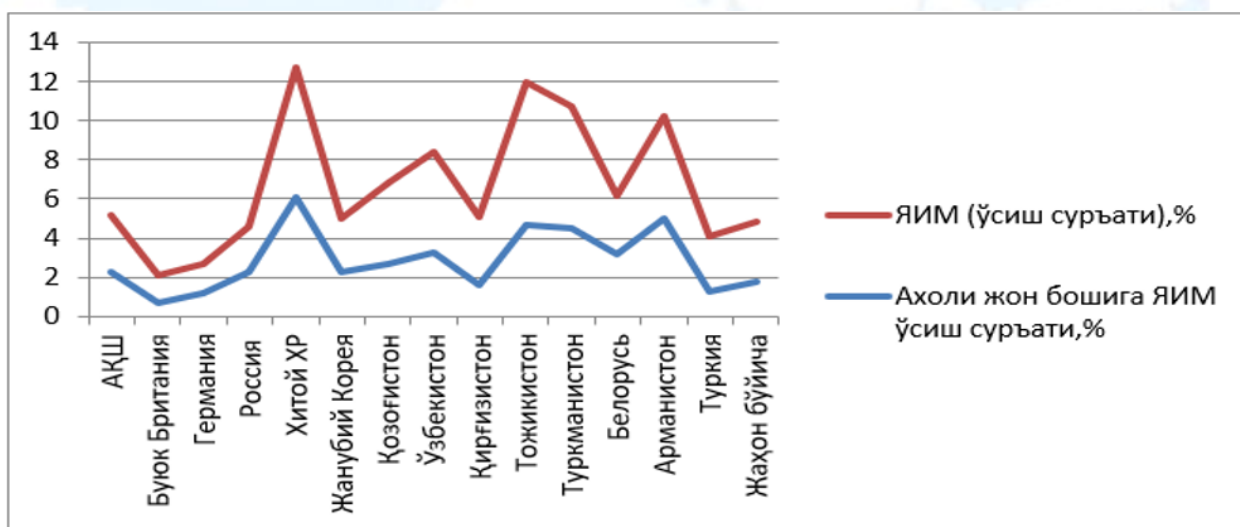
Davr

Doimiy va uzluksiz jarayon.

Vaqtinchalik yoki uzoq davom etuvchi holat, lekin odatda muayyan davrda yuzaga keladi.

Misol

Davlat iqtisodiyotining yil 2008 yilgi moliyaviy inqiroz yoki davomida o'sishi, COVID-19 pandemiyasidan investitsiyalarning ko'payishi. keyingi iqtisodiy qiyinchiliklar.

2024-yili O'zbekiston iqtisodining o'sish sur'atlari

- **Real YaIM o'sishi:** 6.5 % — Xalqaro Valyuta Jamg'armasi (IMF) hamda Germaniya Iqtisodiy Guruhi ma'lumotlariga ko'ra 2024-yilda real YaIM 6.5 % ga o'sgan **Hukumat va xalqaro banklar prognozi:**
 - EBRD va CERR esa shuningdek 6.5 % taxmin qilgan Jahon Banki va ADB bosqichma-bos ravishda 6.0 % va 5.5 % atrofida baho bergan (ba'zan bahs-munozarali)

Shuning uchun rasmda biz markaziy o'sish sur'ati sifatida **6.5%** ni ko'rsatamiz.

- **2023 real YaIM o'sishi** taxminan **6.3 %** edi — bu IMF 2024 yil iyun ma'lumotlarida keltirilgan **2024 real YaIM o'sishi: 6.5 %** yuqorida qayd etilgan xar tomonlama prognozlar bo'yicha.
- **2025-yil uchun prognoz:** IMF va EBRD umumiy ko'rinishda taxminan **6.0–6.8 %** oralig'ida — pastga yo'nalgan yoki barqaror trendda

Global inqirozdan chiqish yo'llari — bu dunyo mamlakatlari iqtisodiy, ijtimoiy va moliyaviy muammolardan qutulish, barqaror o'sishni tiklash hamda aholining farovonligini ta'minlash uchun qo'llayotgan chora-tadbirlardir. Quyida asosiy yo'nalishlar berilgan:

1. Iqtisodiy islohotlar va diversifikatsiya

- **Ishlab chiqarishni diversifikatsiya qilish** — iqtisodiyotning faqat bitta sohasiga (masalan, neft, gaz yoki xomashyo) tayanmaslik.
- **Kichik va o'rta biznesni (KOB)** rivojlantirish — yangi ish o'rinlari yaratiladi, innovatsiyalar rag'batlantiriladi.

- **Soliq yengilliklari** — investorlar va tadbirkorlar uchun qulay muhit yaratiladi.

💰 2. Pul-kredit siyosatini optimallashtirish

- **Markaziy bank stavkalarini moslashtirish** — inflyatsiya va iqtisodiy faollikni muvozanatlash.
- **Bank sektorini qo'llab-quvvatlash** — kredit berish faoliyatini jonlantirish, kreditlarga kafolat berish.

🌐 3. Xalqaro hamkorlik va moliyaviy yordam

- **Xalqaro tashkilotlardan yordam** (IMF, Jahon banki, ADB): qarzlarni kechiktirish, yordam grantlari.
- **Savdo sherikliklarini kengaytirish** — yangi eksport bozorlariga chiqish.

👥 4. Ijtimoiy himoya va bandlik siyosati

- **Ijtimoiy to'lovlar va subsidiyalar** — kambag'allikni kamaytirish va xarid qobiliyatini tiklash.
- **Bandlik dasturlari** — davlat tomonidan ish o'rinlari yaratish, kasbiy tayyorlov.

🌱 5. Barqaror rivojlanish va "yashil" iqtisodiyot

- **Yashil energiyaga o'tish** — qayta tiklanuvchi energiya manbalariga sarmoya (quyosh, shamol va boshqalar).
- **Atrof-muhitni muhofaza qilish** — ekologik standartlarni kuchaytirish.

□ 6. Raqamlashtirish va texnologik yangilanish

- **Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish** — e-tijorat, fintech, sun'iy intellekt.
- **Tahlil va monitoring tizimlari** — inqiroz xavfini oldindan aniqlash va choralar ko'rish.

📈 7. Ta'lim va inson kapitaliga investitsiya

- **Malakali kadrlar tayyorlash** — zamonaviy iqtisodiyot ehtiyojlariga mos bilim va ko'nikmalar.
- **Ilm-fan va innovatsiyaga sarmoya** — yangi texnologiyalarni rivojlantirish orqali raqobatbardoshlikni oshirish.

Pandemiya davridan (COVID-19, 2020–2022) keyin ko'plab davlatlar inqirozdan chiqish uchun **turli darajadagi iqtisodiy, ijtimoiy va sog'liqni saqlash siyosatlarini** amalga oshirdi. Quyida **davlatlarning umumiy inqirozdan chiqish strategiyalari** va **asosiy choralar** keltirilgan:

🌐 1. Moliyaviy ko'mak va rag'batlantiruvchi paketlar

► Rivojlangan davlatlar:

- AQSh, Yevropa Ittifoqi, Yaponiya kabi mamlakatlar trillionlab dollar miqdorida **rag'batlantiruvchi paketlar** qabul qildi.
 - **Naqd pul berish** (stimulus checks — AQSh)
 - **Ishsizlarga qo'shimcha to'lovlar**
 - **Kichik biznesga grantlar va kreditlar**

➤ Rivojlanayotgan davlatlar:

- Resurslar cheklangan bo'lsa ham, **asosiy sohalarga subsidiya** berildi (energiya, oziq-ovqat, tibbiyot).

📁 2. Ish o'rinlarini saqlash va bandlik dasturlari

- Ko'plab davlatlar **“ish joyini saqlab qolish” dasturlarini** joriy qildi:
 - Korxonalar xodimlarni ishdan bo'shatmaslik sharti bilan davlatdan yordam oldi.
 - Masofaviy ish va texnologiyalarga moslashish uchun **onlayn o'quv kurslari** tashkil etildi.

🛡️ 3. Sog'liqni saqlash tizimini mustahkamlash

- Shoshilinch tarzda **kasalxonalar kengaytirildi**, tibbiy jihozlar (sun'iy nafas olish apparatlari, vaksinalar) yetkazib berildi.
- **Vaksinatsiya kampaniyalari** pandemiyaning ikkinchi bosqichida asosiy hal qiluvchi omil bo'ldi.

📊 4. Soliq yengilliklari va kreditlar

- Korxonalarga va fuqarolarga:
 - **Soliq ta'tili**, kechiktirilgan to'lovlar
 - **Foizsiz yoki past foizli kreditlar**
 - **Ijara to'lovlarini kechiktirish** (masalan, Yevropa davlatlarida)

5. Raqamlashtirishga o'tish

- Pandemiya davlatlarni tezkor tarzda:
 - **Elektron hukumat xizmatlari** (e-gov)
 - **Masofaviy ta'lim**
 - **Onlayn sog'liqni saqlash (telemeditsina)**
 - **E-tijorat va onlayn to'lovlar** tizimlarini rivojlantirishga majbur qildi.

6. Xalqaro yordam va ko'p tomonlama hamkorlik

- IMF, Jahon Banki, ADB kabi tashkilotlar:
 - Pandemiya qarzlari uchun **foizsiz kreditlar**
 - **Tibbiyot vositalari yetkazib berish**
 - **Makroiqtisodiy maslahat va texnik yordam** ko'rsatdi.

uz O'zbekiston misolida (qo'shimcha)

- **"Inqirozga qarshi jamg'arma"** tashkil etilib, tibbiyot, bandlik va ijtimoiy yordam yo'nalishlariga 10 trln so'mdan ortiq mablag' ajratildi.
- **Oliy ta'lim va maktablar onlayn tizimga o'tkazildi.**
- **Tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash jamg'armasi** orqali yengilliklar berildi.
- **Tibbiyot sohasiga katta sarmoya** kiritildi, yangi kasalxonalar ochildi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, global iqtisodiy inqirozlar bugungi kunda hech bir davlat iqtisodiyotidan chetda qolmaydigan murakkab va ko'p qirrali jarayonlardir. Ular savdo aloqalari, investitsiya oqimlari, moliya bozorlari va global ishlab chiqarish zanjirlari orqali milliy iqtisodiyotlarga bevosita ta'sir qiladi. Inqirozlar natijasida ishsizlik darajasi ortishi, inflyatsiya kuchayishi, ishlab chiqarish hajmining kamayishi kabi salbiy holatlar yuzaga keladi. Biroq, har bir inqiroz bir vaqtning o'zida tizimdagi zaif jihatlarni aniqlash va ularni mustahkamlash imkonini ham beradi. Shu sababli, mamlakatlar iqtisodiy siyosatini diversifikatsiya qilish, makroiqtisodiy barqarorlikni saqlash va xalqaro hamkorlikni kengaytirish orqali bunday inqirozlarning salbiy oqibatlarini kamaytirishga harakat qilmoqda. Kelajakda global iqtisodiy muvozanatni ta'minlash uchun barqaror va moslashuvchan iqtisodiy tizimlar yaratish dolzarb vazifalardan biri bo'lib qolmoqda.

Foydalanilgan manbalar :

1. https://chatgpt.com/?openai.com_referred=true
2. https://uz.wikipedia.org/wiki/Jahon_moliyaviy_inqirozi
3. <https://review.uz/uz/post/global-inqirozning-mamlakatlar-iqtisodiyotlariga-va-aholi-daromadlariga-salbiy-tasir>
4. <https://www.qalampir.uz/uz/news/duneda-global-ik-tisodiy-ink-iroz-boshlandi-15664>
5. <https://aniq.uz/uz/yangiliklar/dunyo-global-inqiroz-arafasidami>
6. <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/48832>